

species a sensibus acceptas, ad aliquid salutare cogitandum, quod intellectus facere sua voluntate non posset. Quod si interdum Deus præbet novas species, in eo supplet vicem sensibilibus objectorum, et cum per eas non elevetur homo ad cogitandum sine dependentia a phantasmatibus, necesse est ut cum eis dentur phantasmatibus proportionata; imo verisimile est talem impressionem specierum a phantasia incipere, et illa mediante ad intellectum transire media affectione intellectus agentis, quia in operibus gratiæ non multiplicat Deus miracula non necessaria, sed ubi commode fieri potest, naturalem ordinem servat. Ubi autem hæc impressio specierum per divinam actionem antecedit, licet ad beneficia gratiæ pertineat, quia supernaturalis est saltem in modo, non est tamen interna gratia excitans, sed potius ad exteriorem gratiam spectat, quia per se et ex natura sua per sensibilia objecta fieri posset. Unde a fortiori, circa alium modum externæ excitationis, advertendum est quod, licet per externas voces aut signa imprimantur species, quæ possunt etiam in intellectu aliquam naturalem cogitationem excitare, nihilominus illa non pertinet ad proprium internum auxilium gratiæ excitantis, quia illa cogitatio revera fit solis viribus naturæ, et solum ea quadam exteriori gratia, quæ est quasi plantatio et rigatio, de qua dixit Paulus: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Item illa cogitatio est a nobis sicut ex nobis, sicut aliæ cogitationes naturales, quia propria virtute intellectus fit, solumque requirit impressionem specierum, quæ a talibus objectis sensibilibus naturaliter etiam fit; at vero pia cogitatio, quæ est gratia excitans, talis est ut ad illam non simus sufficientes ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo esse debeat. Denique gratia, quæ datur ad illam cogitationem, non transcendit legem vel doctrinam; unde Pelagius (ut in lib. 1 et 3 sæpe advertimus) in hoc sensu etiam admittebat excitantem gratiam et inspirationem; Augustinus vero contra illum urget, exigendo, juxta Scripturas, altiore gratiam excitantem, quam internam doctrinam et occultam gratiam vocat, ut videre licet in toto libro de Gratia Christi, et aliis frequenter, sicut (ut ita rem explicem) etiam est interna et spiritualis cogitatio, quæ divina virtute fit in intellectu et ab intellectu, mediis speciebus ab exterioribus signis intellectui impressis.

4. *Assertio tertia.* — *Munus et necessitas gratiæ excitantis colligitur ex dictis.* — Ex his

ergo satis declaratum relinquatur munus et necessitas hujus gratiæ, quatenus ad intellectum pertinet. Nam munus illius, quæ vox ipsa præ se fert, est actu movere et monere hominem, ut rebus divinis et supernaturalibus afficiatur: necessitas autem partim provenit ex ea generali ratione, quod homo non potest seipsum ad primam cogitationem movere, partim ex impotentia naturali hominis ad res supernaturales cognoscendas, propter quam necesse est ut illa prima motio ex gratia procedat, et utrumque significatum est ab auctore libri de Ecclesiast. dogmat., cap. 20, dicente: *Manet ad salutem querendam libertas arbitrii, sed monente prius Deo et movente ad salutem, et ita initium salutis Deo operante habemus;* et eandem sententiam continent quæ supra ex Augustino retulimus, præsertim in quæst. 2 ad Simplician., ubi in fine addit: *Voluntas nisi aliquid occurrat, quod invitet animum, moveri nullo modo potest.* Hac ergo de causa præcedere excitationem in intellectu necesse est.

5. *Dubium.* — *Assertio quarta.* — *Non sufficit apprehensio, sed requiritur iudicium imperfectum.* — Quoniam vero in intellectu apprehensio et iudicium invenitur, inter quæ apprehensio ordine naturæ præcedit, dubitare quis potest an prævia hæc excitatio simpliciter necessaria, in prævia apprehensione tantum consistat, vel etiam iudicium requirat. Respondetur nec sufficere apprehensionem solam, quæ non includat aliquam cogitationem rei apprehensæ, et consequenter iudicium aliquod, licet imperfectum, neque etiam requiri iudicium perfectum et consummatum, quod cum perfecta cognitione et deliberatione fit. Ratio prioris partis est, quia hæc excitatio talis esse debet, ut possit in voluntate aliquem affectum commovere, nam ad hunc finem datur, ut ex dictis allegatis Conciliis et Patribus constat. Ad movendum autem affectum, non sufficit quælibet apprehensio, sed necessarium est aliquale iudicium, ut nunc suppono. Ratio vero alterius partis est, quia ad primum motum voluntatis non requiritur perfectum iudicium: hæc autem excitatio intellectus satis est ut proxime moveat voluntatem ad aliquem motum indeliberatum, qui solet primus appellari. Item perfectum iudicium de se supponit voluntatem applicantem intellectum, vel ad perfecte considerandum, vel etiam ad ipsum iudicium ferendum; ergo non oportet ut tale iudicium præcedat in intellectu per modum puræ gratiæ excitantis, sed satis est quod præ-

cedat illa cogitatio quæ ad invitandam voluntatem sufficiat, et ut illa posita possit etiam voluntas applicare intellectum ad melius considerandum, quod facere poterit, adjuvante gratia, quæ jam non erit pure excitans, ut ex dictis in superioribus declaratum relinquatur.

CAPUT VII.

UTRUM GRATIA EXCITANS IN VOLUNTATE SIT, ET QUÆ SIT NECESSITAS VEL MUNUS EJUS.

1. *Status questionis et ratio dubitandi.* — *Confirmatur.* — Ex dictis in præcedenti capite, colligere aliquis potest excitantem gratiam, in intellectu tantum et non in voluntate esse necessariam: consequens autem non videtur admittendum; ergo. Sequela probatur, quia tota illa necessitas fundata est a nobis in subordinatione voluntatis ad intellectum; ex illa vero solum colligitur necessariam esse excitationem intellectus, quia illa posita potest voluntas se movere, etiamsi ab alio in seipsa non excitetur. Confirmatur ac declaratur, quia motus voluntatis, quicumque ille sit, supponit in intellectu sufficientem cogitationem, ex necessaria et quasi essentiali subordinatione: motus autem perfecte deliberatus voluntatis non habet hanc necessariam subordinationem vel dependentiam a motu indeliberato, ut illum necessario supponere debeat; ergo potest esse in voluntate motus gratiæ adjuvantis seu cooperantis, qui sit plene liber et supernaturalis, etiamsi in ipsamet voluntate non præcedat motus indeliberatus gratiæ excitantis. Quod autem sequela admittenda non sit, probatur; tum quia Concilia explicant hanc gratiam excitantem nomine inspirationis, et hanc dicunt esse necessariam: inspiratio autem motum voluntatis significare videtur, quem eadem Concilia tactum cordis vocant; tum etiam quia videtur inde sequi error Pelagii, qui dicebat prævenientem gratiam necessariam ad bene operandum, tantum esse legem et doctrinam. At vero si gratia excitans solum est cogitatio intellectus, solum deservit per modum doctrinæ revelantis et proponentis voluntati bonum quod amandum est.

2. *Suadet sententia negans necessariam esse gratiam excitantem in voluntate.* — In hoc puncto videri potest alicui non esse inconveniens concedere excitantem gratiam non esse necessariam in voluntate, id enim indicare videtur Alexander Alens., 3 part., quæst. 61, memb. 6, art. 3, alias 7, memb. 3; dicit enim excitare liberum arbitrium esse effectum gra-

tiæ; tamen quia liberum arbitrium est facultas voluntatis et rationis, excitare pertinere ad rationem, justificare autem ad voluntatem. Ubi excitationem tribuit soli intellectui, et inter illam excitationem et illum motum voluntatis, quo justificamur, non videtur postulare aliquem motum indeliberatum voluntatis. Neque alii antiqui Scholastici, neque ipse D. Thomas aliquid de necessitate horum motuum indeliberatorum gratiæ, quæ in voluntate præcedere debeat, nobis expresse tradiderunt. Præterea non videtur hæc sententia aliena a mente Concilii Tridentini; nam licet illuminationem et inspirationem nominet, indicat tamen esse eandem motionem; sic enim ait in dicto cap. 5: *Tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat inspirationem illam recipiens,* ubi quam vocaverat illuminationem, postea inspirationem vocat, et de illa ut de singulari motione loquitur. Et ideo in canone 3, ex parte gratiæ excitantis ac prævenientis solam inspirationem requirit ad actus justificationis: non omisisset autem illuminationem, si illa esset distincta motio, cum sit maxime necessaria. Idemque argumentum sumi potest ex Concilio Arausic., cap. 5 et 6, ubi solam inspirationem requirit, cum tamen in 7 illuminationem et inspirationem appellet. Videtur ergo eadem sancta cogitatio vocari illuminatio quatenus afficit intellectum; inspiratio vero quatenus invitat et metaphorice attrahit voluntatem. Unde etiam sumitur conjectura, quia per actum intellectus sufficienter excitatur ipsa voluntas motione seu tractione metaphorica. Non ergo est necesse ut excitetur quasi formaliter per inhærentem motum.

3. Neque etiam videtur ab hac sententia alienus Augustinus, nam in multis locis quæ jam allegavimus, necessitatem gratiæ excitantis ad sanctam cogitationem revocat, ut libro de Prædestin. Sanctor., cap. 2, et de Bono persever., cap. 8. Illam ergo censet esse sufficientem in ratione excitationis, ut in libr. de Grat. Christi, cap. 13, vocat illam internam doctrinam, dicens: *Si doctrina dicenda est, certe sic dicatur ut altius et interior eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant et rigant extrinsecus;* et tract. 26 in Joan., explicat verba illa Christi Domini: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum,* per alia dicta Petro ab eodem Christo Domino, Matth. 16: *Caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est;* addit enim Augus-

tinus: *Ista revelatio, ipsa est attractio*; at revelatio in intellectu tantum fit; et subjungit: *Ramum viridem ostendis ovi, et trahis illam; nuces puero demonstrantur, et trahitur*; quibus modis per solam cognitionem hanc gratiam declarat; et simili modo, circa eundem locum loquitur Cyrillus, libr. 4 in Joan., cap. 6, dicens: *Non vi quadam cogi trahique fideles putandum est, sed monitione, doctrina, revelatione ineffabiliter facta, ut ille solus novit, qui dignos cognovit*; et in cap. 7 id confirmat ex aliis verbis Christi: *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me. Ubi enim (inquit) auditus, disciplina, doctrinaque adest, ibi fides non visu, sed persuasione oritur*; persuasio autem ad intellectum fit, qua persuasionem facta, immediate sequi potest, cum adjuvante gratia, voluntas credendi absque interventu prævii motus indeliberati ejusdem voluntatis. Eademque doctrinam circa eundem locum indicat Chrysostomus, homil. 45 in Joan., dicens: *Quomodo trahat, hoc Propheta prædixerat, quod erunt omnes docibiles Dei.*

4. *Hæc sententia non videtur incidere in errorem Pelagii.* — Denique sententia hæc nullo modo incidit in errorem Pelagii, nam Pelagius, ut ibi vidimus, gratiam solum ponebat in doctrina externa, quatenus naturali modo potest intellectum excitare et instruere; hæc vero sententia requirit specialem illuminationem internam, quam Pelagius non agnoscebat. Et ideo signatim addit Augustinus in citato loco, *non solum per eos qui plantant et rigant extrinsecus* (utique, ut dicebat Pelagius), sed per seipsum, quod est proprium Catholicæ doctrinæ. Et hoc ipsum significavit Cyrillus in verbo illo, *revelatione ineffabiliter facta*; non enim dicitur ineffabilis, nisi propter internum et occultum modum divinæ illuminationis. Et in eodem sensu dixit Chrysostomus, per illud verbum *trahendi*, non liberum arbitrium tolli, sed necessitatem divini auxilii demonstrari. Unde est aliud manifestum etiam discrimen, nam Pelagius, præter illam suam gratiam externam, non admittebat gratiam adjuvantem, quam hæc sententia in voluntate requirit. Quod satis esse ad distinguendam Catholicam doctrinam a Pelagiana, docuit Augustinus in dicto libro de Grat. Christi, cap. 47, dicens ad Pelagium: *Si consenserit nobis etiam ipsam voluntatem et actionem divinitus adjuvari, et sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus et agamus, etc., nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controversiæ relinquatur.*

5. *Assertio prima: Excitans gratia non solum in intellectu, sed etiam in voluntate infunditur ante deliberatum consensum supernaturalem.* — Nihilominus dicendum est excitantem gratiam non solum in intellectu, sed etiam in voluntate infundi, ante piam voluntatem, seu deliberatum consensum supernaturalem. Hæc assertio certa est, et in ea conveniunt omnes moderni scriptores, est enim manifesta doctrina Augustini: nam fere semper piæ cogitationi adjungit aliquem voluntatis motum, et specialiter lib. de Prædest. Sanctor., c. 20: *Cum Deus (inquit) vult fieri, quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda ut hoc velint, eo scilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo et ineffabili operatur et velle.* Et ita intelligit illud Psalm. 118: *Inclina cor meum in testimonia tua*, et illud, 3 Reg. 8: *Fiat Dominus noster nobiscum, et inclinet corda nostra ad se*; et illud Proverb. 8, juxta Septuaginta: *Præparatur voluntas a Domino*; proprie enim præparatur voluntas per aliquid in se receptum, et non per solam intellectus cogitationem; et libr. 2 de Peccator. merit., cap. 47 et 48, duos effectus hujus excitantis et prævenientis gratiæ declarat: unus est, *ut innotescat quod latebat*: aliud *ut suave fiat quod non delectabat*, quorum prior ad intellectum, posterior ad voluntatem pertinet, et utrumque dicit pertinere ad illam gratiam qua Deus adjuvat voluntates, quam gratiam ibi appellat *victricem delectationem*. Et similiter, in dicto libro de Grat. Christi, cap. 43, dicit doctrinam internam, in qua vocatio consistit, cum mirabili suavitate infundi. Quæ certe suavitas sine aliquo motu voluntatis intelligi non potest.

6. Præterea in libro 2 contra duas Epistol. Pelagian., cap. 8, dicit cupiditatem boni non incipere in nobis a nobis, sed a Deo, utique per excitantem gratiam: et in cap. 9 dixit hominem præparare cor, non tamen sine adjutorio Dei, qui tangit cor. Et in fine ejusdem capituli ait: *Benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis ut nos delectet, et cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis, in qua si nos non prævenit Deus, non solum non perficitur, sed neque inchoatur in nobis*; et similia multa habet in Epistol. 106 et 107, et aliis libris contra Pelagianos. Latius vero et apertius Prosper, lib. contra Collator., cap. 14, explicando verba Christi: *Nisi Pater meus traverit eum, multa enumerat quæ partim ad intellectum, partim ad voluntatem pertinent*: *Trahit (inquit) ad Deum contem-*

platio, et trahit cognitio divinorum operum, et statim addit: *Animum audientis inflammat.* Item: *Trahit timor, trahit lætitia, trahit desiderium, trahit delectatio*, quæ omnia testimoniis Scripturæ confirmat, et concludit: *Quid perspicere aut enarrare possit per quot effectus visitatio Dei animum ducat humanum?* Et similia multa habet lib. 2 de Vocat. gent., cap. 27, ubi, post multa quæ ad intellectum pertinent, concludit: *Et fidei affectionibus imbuedo.* Et Fulgentius, lib. 1 ad Monimum, cap. 8, dicit Deum primum inchoare in homine voluntatem bonam, deinde eandem voluntatem adjuvare inchoatam, et idem prosequitur capite 14.

7. *Assertio secunda. — Gratia excitans non modo utilis, sed etiam necessaria voluntati.* — *Prima ratio fundata in Scriptura.* — Ex quibus ulterius addimus hanc gratiam excitantem et voluntati inhærentem, non solum utilem, sed etiam necessariam esse in ordine humanæ justificationis. Hæc assertio ex dictis Patribus et testimoniis colligitur: nam in dictis locis sæpe de gratia necessaria ad fidem vel conversionem loquuntur; et inde Concilium Tridentinum illuminationem et inspirationem tanquam necessarias requirit; et certe nomine inspirationis impulsum aliquem voluntatis intelligere videtur, hæc enim significant illa verba: *Tangente Deo cor hominis*, nomine enim cordis voluntas significatur: dicitur autem Deus tangere cor per Spiritus Sancti illuminationem, quia ex illuminatione intellectus statim resultat in voluntate motus aliquis quo Deus tangit cor, et hic motus est etiam inspiratio, quam voluntas amplecti vel respuere potest, ut Concilium ait; estque hoc consentaneum verbis illis Apocal. 3: *Ecce sto ad ostium, et pulso.* Nominem etiam ostii voluntas significari videtur: nam per illam Deus ingreditur in animam, vel ab illa expellitur. Cum ergo dicitur Deus pulsare ostium, recte intelligitur id facere movendo et excitando, non tantum intellectum, sed etiam voluntatem. Nam ex duobus quæ ibi statim subjunguntur: *Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum*; licet primum ad intellectum pertineat, secundum proprium est voluntatis; illa enim est, quæ per liberum consensum Deo januam aperit; ergo ipsa est etiam ostium, quod per gratiam excitantem pulsatur. Et hinc sumi potest prima ratio hujus necessitatis, quæ sumitur ex naturali sympathia istarum potentiarum: nam sicut voluntas non potest excitari nisi medio intellectu,

ita e contrario, posito in intellectu sufficienti excitativo, et non existente in intellectu sufficienti consideratione ad deliberandum, statim consurgit in voluntate, necessitate quadam naturali, motus aliquis cogitationi intellectus proportionatus. Nam si cogitatio est, verbi gratia, de pœnis inferni, oritur timor; si vero est de divinis beneficiis, resultat aliquis affectus amoris, saltem imperfectus, et sic de cæteris. Quamvis enim isti motus non fiant sine intrinseco influxu gratuito, quia vero jam supponunt in intellectu priorem aliquam gratiam, cum qua habent connaturale quasi vinculum, ideo Deus consequenter concedit illum influxum in voluntate, illamque movet modo accommodato ipsi naturæ.

8. *Secunda ratio.* — Accedit alia ratio, quæ præcipua est, quia voluntas per hos imperfectos motus aliquo modo disponitur, et paulatim trahitur ad perfectum consensum, vel immediate, vel mediante intellectu, quod in prima vocatione ad fidem ita potest applicari: nam prima gratia excitans intellectum per cogitationem alicujus virtutis credendæ imperfecta est, quia non statim repræsentat sufficienter omnes rationes credendi, et ideo necesse est ut voluntas afficiatur aliquo modo ad cogitationem illam, vel objectum ejus, ut inde applicetur intellectus, vel ad recogitandum et expendendum ea quæ audivit, vel ad iterum audiendum, vel ad diligentius attendendum. Et hujusmodi videtur fuisse gratia data Lydiæ purpurariæ, cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo, Actor. 16, ut sumitur ex Prosper., lib. 4 de Vocat. gentium, cap. 23, alias 9, et contra Collator., cap. 3, et in Epistol. ad Ruffinum; deinde vero, crescente hoc modo cogitatione intellectus, crescit etiam ille indeliberatus voluntatis affectus, atque ita tandem eo pervenit, ut voluntas libere et efficaciter velit credere. Et hoc est quod Augustinus dixit: *Deum trahere hominem ad fidem ineffabili suavitate, ostendendo quod non apparebat, et faciendo suave fiat quod non delectabat.* Et sic etiam dixit Prosper, libr. 2 de Vocat. gent., cap. 16, *Deum trahere hominem cor illuminando, et fidei affectionibus imbuedo*; et cap. 14, contra Collator.: *Trahit (inquit) gestarum rerum cognitio, et divinorum operum relaturæ, cor audientis inflammat, trahit contemplatio, trahit delectatio lectionis.* Et quod de fide dictum est, ad dilectionem et pœnitentiam, aliosque actus pietatis applicari potest.

9. *Declaratur et probatur ulterius, quia hic*